

Η Απολογία του Σωκράτη στο Kaufbeuren / της Μαρίας Μαραγκού

Ο Άγγελος Σπάρταλης, ιδιαίτερη περίπτωση καλλιτέχνη των χρόνων μας, αλλά και αθώς σε εποχή πολιτισμικής κρίσης, καταπιάνεται με δύο παλιά τραγικά ζητήματα τα οποία επικαιροποιεί, μεταλλάσσοντάς τα σε ένα σουρεαλιστικό πανηγύρι.

«Η Απολογία του Σωκράτη στο Kaufbeuren», το πρόσφατο έργο του Σπάρταλη, αντλεί από την καταδίκη ενός φωτισμένου, σε μια εποχή όπου η Δημοκρατία είναι τρομαγμένη, άρα παράλογη. Με το πρόσχημα της αθεΐας, η Αθήνα του 5ου αιώνα, καταδικάζει τον Σωκράτη να πιεί το κώνειο.

Το δεύτερο τραγικό γεγονός της ιστορίας, σε κοντινότερο χρόνο, συμβαίνει στον 20ο αιώνα στη Βαυαρία, μεταξύ 1939 και 1945, στο αναρρωτήριο ψυχικών ασθενειών Kaufbeuren και στο παράρτημά του στο Irsee, όπου περίπου 20.000 αθώοι, επιβάλλεται να πεθάνουν. Είναι μια πρακτική ευθανασίας, στη σειρά των πειραμάτων του Γ' Ράιχ. Το τελευταίο παιδί, τριών ετών, πεθαίνει στο τέλος του 1945 από τη διευθύνουσα νοσοκόμα.

Τα δύο γεγονότα, ο Άγγελος Σπάρταλης τα συνδέει, στην Ελλάδα, στην αυγή της τρίτης χιλιετίας, όπου και πάλι η Δημοκρατία είναι τόσο τρομαγμένη ώστε να παραλογίζεται. Ο καλλιτέχνης, δε ζει πια στο στενό, αργό στην πληροφόρηση, κόσμο της αθηναϊκής δημοκρατίας του 5ου αιώνα, ούτε στα χρόνια του χιτλερικού ολοκληρωτισμού που, το μέγεθος των εγκλημάτων του αποκαλύφτηκε αργότερα, αλλά, στην ευλογημένη (ή καταραμένη?) εποχή του διαδικτύου όπου το μαζικό έγκλημα γίνεται άρτια εικόνα που, συζεί με τον καθένα στο σπίτι του. Εύληπτο και εύπεπτο. Από το βομβαρδισμό στη Σερβία, το διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας έως, τα εγκλήματα στον Κόλπο, στο Ιράκ και τη Συρία, έως τους σημερινούς αποκεφαλισμούς των τσιχαντιστών.

«Η Απολογία του Σωκράτη στο Kaufbeuren», στο παλιό κτήριο του Ειρηνοδικείου του Αγίου Νικολάου της Κρήτης που, δε λειτουργεί πια αλλά διαθέτει ακόμη το εδώλιο, τη δικαστική έδρα και την εικόνα του Χριστού στον τοίχο, αποτελεί τον ιδανικό χώρο για την παρουσίαση του συγκεκριμένου έργου το οποίο είναι μία ταινία σε φιλμ 16μμ και μια μνημειακή ελαιογραφία που, θα μπορούσε να είναι τοιχογραφία. Ο καλλιτέχνης, εδώ, παίζει με το fake. Και έχει τους λόγους του. Μια ελαιογραφία που θα μπορούσε να είναι τοιχογραφία, μια κινηματογραφική μηχανή που εξακολουθεί να προβάλλει ένα φιλμ παρ' όλο που αυτό έχει τελειώσει και γυρνάει τρελά στο καρούλι του, ένας Σωκράτης, ο έξοχος Ηλίας Λογοθέτης, έγκλειστος στο νοσοκομείο του Γ' Ράιχ να παριστάνει τον αθηναίο φιλόσοφο. Στην εννιάμετρη ελαιογραφία, οι νοσοκόμες διαθέτουν γνώρισμα υστερίας, ερωτοτροπούν με τους ασθενείς, ένας αρλεκίνος παρών (εδώ έχουμε αναφορά στην ιστορία της τέχνης, από την οποία ουδείς ξεφεύγει, και στον παππού Picasso) μαζί με αιμοσταγή μικρά θέματα από τον Dirck de Bray. Ακόμη, υπάρχουν αξιωματικοί που χορεύουν, ένας νεκρός λαγός (φόρος τιμής κι αυτός στον πατέρα Beuys) μια μικρή που παριστάνει την πριγκίπισσα, άγγελος από παλιές ζωγραφικές. Ολόκληρος κόσμος σουρεαλιστικά δοσμένος στη σύνθεση και τα χαρακτηριστικά, καλά ζωγραφισμένος όπου, ρόλο πρωταρχικό έχουν οι φράσεις «No future» και «Hochspannung, Lebensgefahr», δηλαδή «Δεν υπάρχει μέλλον» και «Υψηλή τάση, κίνδυνος-θάνατος». Φράσεις που διαθέτουν διαχρονικά σημασία και ενώνουν το παρελθόν και το παρόν, ίσως και το μέλλον, στο φόβο της απειλής.

Ο σύγχρονος καλλιτέχνης, αναζητά την απάντηση στο προσωπικό του οντολογικό ερώτημα με τα μέσα που διαθέτει. Ανατρέχει στην ιστορία, ανατρέχει στις πηγές και διαχειρίζεται το τελάρο, το χρώμα και το φιλμ, ουδεμία σημασία στην τέχνη έχει το μέσον, με γνώμονα τις δικές του ευαισθησίες και ιδιαιτερότητες, απέναντι στο χρόνο

του. Οι κοινωνίες, που ενίοτε εξολόθρευαν τους αντιφρονούντες, σήμερα διαθέτουν το προνόμιο να τους αγνοούν. Ο καλλιτέχνης, εξόριστος, τις περισσότερες φορές σε σχέση με τις τρέχουσες συμπεριφορές και το κοινό γούστο, αμύνεται. Η επιλογή του ζητήματος που θίγει ο Άγγελος Σπάρταλης, δηλώνει την ουσία των δικών του θέσεων για την τέχνη και τη ζωή. Η απολογία του Σωκράτη, στο χώρο του καταραμένου νοσοκομείου, ταυτίζει την ενοχή της ανθρωπότητας απέναντι στα εγκλήματα συνενοχής που, έχει διαπράξει σιωπώντας και ενίοτε, απολογούμενη.

Κάπως έτσι, ορίζεται το ιδεολογικό-κοινωνικό πλαίσιο σε μια σοβαρή υπόθεση της σύγχρονης ιστορίας της τέχνης που, ανασκαλεύει αρχεία -θυμηθείτε την οριακή έκθεση για το ανθρώπινο σώμα, του Jean Clair στη Βενετία το 1995 όπου ένα μεγάλο μέρος του υλικού, συγκεντρώθηκε από τα Νοσοκομεία και τα κρεματόρια της αντίστοιχης εποχής- εκθέτει, επεξεργάζεται αρχειακό υλικό και παραμένει ανοιχτή απέναντί τους.

Ο ίδιος ο Άγγελος Σπάρταλης, μας λέει ότι δούλεψε ένα γλυκόπικρο έργο. Πιθανώς. Τα τραγικά ομολογούνται ενίοτε με χιούμορ.

Μαρία Μαραγκού

Κριτικός τέχνης, Καλλιτεχνικός Διευθυντής Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης Κρήτης